

Zuzanna Osmólska

"Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989-2011", Krzysztof Kowalczyk, Szczecin 2012 : [recenzja]

Preferencje Polityczne : postawy, identyfikacje, zachowania 6, 135-138

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Kowalczyk, *Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989-2011*, (Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2012), s. 493

Recenzja: Zuzanna Osmólska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska)

Publikacja *Partie i ugrupowania parlamentarne wobec Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1989-2011* autorstwa Krzysztofa Kowalczyka jest jedną z nielicznych prób ujęcia problematyki stanowisk polskich partii wobec Kościoła katolickiego w Polsce, ale bodajże pierwszą na polskim gruncie, poświęconą tematowi w tak szerokim zakresie. Krzysztof Kowalczyk jest adiunktem w Instytucie Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, w swej pracy badawczej zajmuje się polskimi partiami politycznymi, marketingiem wyborczym i Kościołem katolickim. Jest autorem oraz redaktorem kilkunastu prac poświęconych tym zagadnieniom, spod jego pióra wyszło również kilkadziesiąt artykułów naukowych.

Głównym celem najnowszej monografii autora jest analiza stanowisk partii i ugrupowań parlamentarnych wobec postulatów Kościoła rzymskokatolickiego w III RP. Cel ten naturalnie przyświeca każdej części omawianej pracy, lecz przy okazji generuje szereg celów i problemów pobocznych, którym autor również poświęca wiele uwagi. Autor sam zauważa, iż kwestia Kościoła katolickiego na gruncie polskiej polityki zawsze była problematyczna, a zakres zagadnień z nią związanych stale ulega rozszerzeniu.

Wskazać można trzy główne kwestie problemowe, na których koncentruje się treść monografii: wpływ Kościoła na politykę, model relacji Państwo-Kościół oraz etyka życia rodzinnego, natomiast stanowiska partii i ugrupowań wobec postulatów Kościoła zostały zanalizowane na trzech poziomach: wartości deklarowanych, wartości realizowanych i preferencji elektoratu. Warto również zauważyć, iż ramy czasowe pracy, bardzo logicznie zostały ustalone na daty wyborów parlamentarnych – 4 czerwca 1989 r. i 9 października 2011 r.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, w których autor podejmuje próbę weryfikacji czterech hipotez, a samą konstrukcję pracy można określić jako problemową.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Kościół – partie – państwo* ma charakter merytorycznego wprowadzenia – poświęcony został teoretycznym rozważaniom na temat relacji Państwo-Kościół. Szczególnie cenna jest tu próba politologicznego zdefiniowania pojęcia „Kościół” oraz odnalezienia miejsca i roli tej instytucji w systemie politycznym po 1989 roku. Wielokrotnie była podejmowana w polskiej literaturze tematyka relacji Kościoła z państwem

w czasach PRL, podejmowano również próby oceny roli, jaką odegrał Kościół w przemianach roku 1989, natomiast nie powstało jeszcze opracowanie, w którym tak gruntownie podjęto starania o określenie miejsca tej instytucji w III RP. Jednym z wartych uwagi aspektów jest wykorzystanie przez autora teorii podziałów socjopolitycznych w celu określenia stosunku poszczególnych grup partii do Kościoła katolickiego. Analizując ogólny zarys tych relacji, autor posługuje się przykładami z historii krajów europejskich na zasadzie *case study*, co ma służyć pewnemu zilustrowaniu przytaczanych tez. Istotną częścią tego rozdziału jest również charakterystyka obecności postulatów Kościoła zarówno w założeniach ideowo-programowych partii, jak i w praktyce politycznej. W tym celu autor dokonuje sprawnego porównania skali relacji państwo-Kościół w Europie Zachodniej w koncepcjach różnych zagranicznych autorów (Robbers, Barbier, Mesner, Chaves/Cann).

Rozdział drugi Krzysztof Kowalczyk rozpoczyna od zwięzłej prezentacji uwarunkowań roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym po 1989 roku. Wśród nich wymienia różnorodne czynniki historyczne, polityczne, kulturowe i wyznaniowe. Głównym celem tej części pracy jest jednak przedstawienie postulatów Kościoła katolickiego w Polsce. Poprzedza je analiza postulatów nauczania społecznego Kościoła powszechnego, co czyni istotne wprowadzenie do tematu i ułatwia zrozumienie poruszanych następnie kwestii. Same postulaty Kościoła w Polsce autor prezentuje w zakresie, wspomnianych już wcześniej, trzech głównych zakresów problemowych: Kościół wobec polityki, wizja państwa i model stosunków wyznaniowych oraz kwestie katolickiej etyki życia rodzinnego. Wśród różnego rodzaju zagadnień pojawiają się tutaj między innymi: kwestie udziału w wyborach i głosowania na określonych kandydatów, utworzenie partii chadeckiej, postulaty konstytucyjne, ratyfikacja konkordatu, status religii w szkołach, wartości chrześcijańskie w ustawie medialnej czy ustawa antyaborcyjna. Atutem prezentacji tych postulatów jest na pewno duża doza szczegółowości, powoływanie się na solidne źródła, takie jak sprawozdania z sesji Konferencji Episkopatu Polski oraz przekrojowe ukazanie wymienionych zagadnień, co pozwala zauważyć, jak prezentowały się postulaty Kościoła na przestrzeni lat. Kwintesencją rozdziału jest przedstawienie form oddziaływania Kościoła katolickiego na system polityczny w Polsce wraz z podziałem na formy oddziaływania pośredniego, bezpośredniego, sankcje moralne oraz ze wskazaniem na podmioty oddziaływania i ramy czasowe.

Rozdział trzeci koncentruje się na ukazaniu postulatów Kościoła w założeniach programowych partii i ugrupowań parlamentarnych. Autor poświęcił wiele uwagi, aby prawidłowo zakwalifikować partie i ugrupowania do konkretnej grupy ideologicznej. W konsekwencji dokonuje analizy postulatów z perspektywy ośmiu grup: partie socjaldemokratyczne, liberalne, chadeckie,

konserwatywne, ludowe, niepodległościowe, narodowe i niestandardowe. Na pewno wielkim walorem tej analizy jest próba stworzenia typologii partii i ugrupowań parlamentarnych według kryterium stosunku do Kościoła i jego postulatów. Autor dokonuje szczegółowo uzasadnionego podziału na pięć typów ugrupowań: quasi-wyznaniowe, odwołujące się wyłącznie do wartości chrześcijańskich, umiarkowane aksjologicznie, laickie i niepodejmujące kwestii wyznaniowej.

Kolejną częścią pracy Krzysztofa Kowalczyka jest analiza stosunku partii i ugrupowań wobec postulatów Kościoła w praktyce politycznej. Rozdział oparty jest na konstrukcji stricte problemowej, a autor opisuje konkretne kwestie z punktu widzenia partii i ugrupowań. Ujęto tutaj takie kwestie jak: Konstytucja RP (w tym zarówno katolickie postulaty konstytucyjne w latach 1993-1997, jak i próby nowelizacji w 2007 r.), spory o ratyfikację konkordatu, nauczanie religii w szkołach publicznych, wartości chrześcijańskie w ustawie medialnej, prawna ochrona życia poczętego, kwestia *in vitro* oraz kwestia legalizacji tzw. związków partnerskich. Autor bardzo szczegółowo analizuje stosunek partii politycznych oraz ugrupowań parlamentarnych do każdego z wymienionych zagadnień. Wykorzystuje projekty ustaw, opisuje ich założenia, analizuje wyniki głosowań sejmowych, nie pomija również reakcji przedstawicieli Kościoła na konkretne działania partii.

W ostatnim rozdziale autor analizuje postawy społeczeństwa wobec postulatów Kościoła katolickiego, przytaczając różnego rodzaju raporty z badań społecznych. Zanalizowane zostały trzy główne kwestie: rola Kościoła w życiu politycznym, model stosunków wyznaniowych oraz katolicka etyka życia rodzinnego. Analizy tych kwestii autor dokonuje z perspektywy elektoratu partii i ugrupowań partyjnych oraz szerzej – z perspektywy opinii publicznej. Dzięki temu zabiegowi zyskujemy szerszy i pełniejszy obraz opinii społeczeństwa o roli i miejscu Kościoła we współczesnym systemie społeczno-politycznym. Dzięki tej części pracy autor ukazuje również pewne zależności między opiniami wyborców konkretnych partii a samymi założeniami programowymi tych podmiotów.

Zakończenie stanowi merytoryczne podsumowanie prezentowanych treści oraz jednoznaczną weryfikację hipotez postawionych we wstępie. Autor dokonuje tej weryfikacji bardzo sumiennie, syntezując swoje badania w cenne wnioski końcowe.

Recenzowana praca cechuje się niezwykle oryginalnym i rzetelnym podejściem do tematu. Czytelnik zostaje wręcz „zasypany” bardzo szczegółowymi informacjami. Z całą pewnością uwidacznia się wielka wiedza i niezwykła orientacja autora w podejmowanej tematyce. Swobodnie porusza się on zarówno w obszarze tematyki dotyczącej partii politycznych, jak i Kościoła katolickiego,

czego dowodem może być chociażby znajomość specyficznej terminologii oraz orientacja w sferze aktów prawnych Kościoła. Autor prezentuje również imponującą wiedzę w zakresie koncepcji partii politycznych, umiejętnie wykorzystując teoretyczne prace politologów w celu praktycznego ukazania sceny politycznej III RP. Ponadto potrafi on połączyć wiedzę z różnych dziedzin, dokonuje merytorycznej analizy i logicznego podsumowania swoich rozważań. Dzięki operacjonalizacji wszystkich pojęć, jakiej autor dokonuje we wstępie oraz w konkretnych rozdziałach, wszystkie pojęcia są zrozumiałe, a późniejsze analizy i rozważania nie budzą żadnych wątpliwości.

Z czystym sumieniem można powiedzieć, iż jest to pierwsze na polskim polu tak pełne podjęcie tematu, z dokładnie przemyślaną konstrukcją pracy, wyczerpującymi wręcz analizami, ciekawym i oryginalnym podejściem badawczym. Autor porusza właściwie wszystkie możliwe kwestie w tej tematyce, które w ciągu ostatnich lat pojawiały się w dyskursie publicznym, takie jak *in vitro*, legalizacja związków partnerskich czy nauczanie religii w szkołach. Do każdej kwestii podchodzi bardzo rzetelnie i, co ważne, obiektywnie, starając się przedstawić stanowiska każdej ze stron – partii, Kościoła oraz społeczeństwa, odnajdując najbardziej szczegółowe źródła tych stanowisk, odwołując się do programów wyborczych, wypowiedzi polityków, linii programowych partii.

Najnowsza publikacja Krzysztofa Kowalczyka jest książką, którą można polecić osobom interesującym się tematyką partii politycznych i Kościoła katolickiego zarówno od strony politologicznej, socjologicznej, historycznej, filozoficznej czy teologicznej. Ze wszystkimi swoimi walorami merytorycznymi, a ponadto z bogatą bibliografią ma szansę stać się ona naukową „biblią” relacji państwo-Kościół w Polsce po 1989 roku i z pewnością stanie się pozycją obowiązkową dla wszystkich następnym badaczy tej tematyki.